

УДК 323.39(477)

Кудінова Н.В., Одеський національний політехнічний університет

Особливості функціонування політичної еліти в Україні

Дана стаття присвячена актуальним питанням становлення та розвитку політичної еліти в Україні. Автор приділяє увагу характерним рисам сучасної політичної еліти та особливостям її функціонування. В статті висловлюються зауваження з приводу можливих шляхів зростання результативності діяльності представників еліти та висловлюються оцінки морально-етичних засад її удосконалення.

The given article is dedicated by a urgent question a becoming and development of political superstrain in Ukraine. The writer gives attention to idiosyncrasies of modern political superstrain and features of its(her) operation. In the article state the remark concerning possible(probable) pathes(routes) of ascending of productivity of the Ukrainian superstrain and the estimations of the morally – ethical bases(fundamentals) of its (her) advancing are showed.



Кудінова Нелія В'ячеславівна – доцент кафедри політології та права Одеського національного політехнічного університету, кандидат політичних наук. Коло наукових інтересів – особливості лобізму в політичному житті України, процес формування і функціонування політичної еліти України, політичний аспект клонування людини. Опубліковано 17 статей, 12 тез та три методичні рекомендації з різних питань політології та політики.

Спроби осмислення багатогранності проблеми еліти походять з давнини і впродовж сторіч не припиняються. Здавна сформувались традиції у підходах до розуміння проблеми, які мають два напрями. Перший акцентує увагу на морально-етичній якості еліти, другий відзначається певною прагматизацією і визнає за елітою право приймати принципові рішення, її здатність до згуртування людей для досягнення поставленої мети. Втім, у політичній практиці зміст зазначених напрямків є нерозривним. Еліта у царині політики працює в системі владних відносин, що безпосередньо пов'язано як з її характеристиками, так і з зовнішніми регуляторами, зумовленими конкретним політичним режимом.

У демократичній державі визначальну роль відіграють пристрій і система влади, участь людей у здійсненні влади, контроль над владою. У багатьох вчинках людей лежить мотив придбання влади над собою подібними. У ході розвитку людського суспільства влада стає невід'ємною частиною людських відносин. Як соціальний інститут влада зазнала значних змін. Від внутріродового укладу, обряду шанування старших до методу підтримки на величезних територіях цілих держав. Люди ставили і ставлять перед собою мету – одержання найбільшої влади. Однак ті, у чиїх руках зосереджена влада, можуть застосовувати її по-різному. Тому особливої актуальності набуває проблема пошуку і висування на вирішальні політичні і державні посади нових людей, здатних на еволюційне перетворення держави і на проведення політики, яка поліпшує життя громадянам України. Проблема політичної еліти виникає не тільки при наявності визначених політичних умов і політичних прагнень. Її невідмінними передумовами є: політичний плюралізм, багатопартійність, чесна внутріпартійна і внутріпарламентська діяльність. Коли йде не беззупинна політична боротьба людей, що належать до тих чи інших партій і фракцій, що представляють соціальні інтереси різних верств населення, а існує інтелектуальне співробітництво, що об'єднується навколо великої мети – відродження країни. На жаль, сьогодні можна констатувати відсутність необхідних умов для появи нової не просто політичної, а розумної і чесною еліти.

В умовах тоталітаризму і авторитаризму політичних лідерів як таких не існує, є тільки диктатори і номенклатура. Така еліта проривається до влади не за законами лідерства, а за своїми

номенклатурними законами. У таких умовах немає явної опозиції, тому боротьба за лідерство існує тільки всередині номенклатури. Саме тому політичне лідерство, політична еліта як теоретичний і практичний феномен виявились у центрі уваги українських політологів лише наприкінці 80-х років.

Характерною особливістю сучасної політичної еліти є тенденція перетворення адміністративно-господарської еліти України в політичну. Проаналізувавши специфіку суспільної сфери політичної еліти, можна зробити висновок, що хоча політична еліта повинна виступати в ролі рушійного фактора трансформації суспільства, вона, на жаль, нерідко гальмує процеси демократичного реформування суспільства. Сама діяльність політичної еліти слабо піддається впливу основної частини населення і будується відповідно до правил і норм внутрішньоелітарного характеру, який не відповідає ні вимогам часу, ні потребам населення.

І хоча існують уже зараз деякі демократичні механізми – вибори, референдуми, опитування, завдяки яким можна було б обмежити або взагалі запобігти дії сформульованого Р. Міхельсом “закону олігархічних тенденцій”, на жаль, результати перелічених демократичних механізмів, діяльність реальних політичних лідерів саме в Україні свідчать про зовсім протилежні процеси, до того ж принцип справедливості в них взагалі відсутній.

Зараз необхідно зорієнтувати діяльність інститутів суспільства на захист прав і свобод особистості, при реальному визнанні окремої особистості як вирішального джерела влади і вимірника ефективності політичних процесів.

Підкреслимо, що для процесу державотворення в Україні існують значні перешкоди, відповідальність за які лежить на сьогоднішній політичній еліті країни. Хоча саме еліта повинна виступати провідником і генератором реформ, нових ідей, розповсюджуючи і впроваджуючи ідеали справедливості, свободи, творчості у політичні процеси.

Найбільш характерна помилка сучасних лідерів – це заміна мети засобами її досягнення. Мета – добробут і вільний розвиток суспільства, який сприяє розкриттю і реалізації особистості, а засоби – це демократизація і ринкові стосунки. Але зараз ці засоби розглядають як мету. Без сумніву ясно, що необхідна глибока розробка механізмів досягнення мети.

Якщо в перші роки перебудови симпатії суспільства викликали люди, які образно мислили, володіли ораторським мистецтвом, то зараз погляди суспільства змінилися та звернулись до людей діла – справжніх виразників політичних інтересів народу.

Спробуємо розглянути необхідні риси сучасної еліти. Першою необхідною рисою політичної еліти є її здатність акумулювати і адекватно виражати у своїй діяльності інтереси широких мас. Крім того, лідер повинен мати особисту мужність. Особливість цієї мужності полягає в тому, що вона не несе в собі фанатизм і демонстративну сміливість, а є хоробрістю політика, котрий діє відповідно до проголошуваних їм принципів незалежно від того, чи дочекається він кінця “вистави”, поставленої за його сценарієм, чи ні.

Другою вирішальною здатністю еліти є її інноваційність, тобто здатність постійно висувати нові ідеї чи комбінувати й удосконалювати існуючі. Від політичної еліти потрібно не просто збирання та інвентаризація інтересів мас і не потакання цим інтересам, а саме їх новаторське осмислення, розвиток і корекція. Інноваційність, конструктивність мислення політика яскравіше всього виявляються в його політичному кредо, вираженому в програмі, платформі. Усі відомі політичні лідери увійшли в історію завдяки оригінальності своїх політичних програм (Рузвельт, Кеннеді й інші). Основною рисою сильної інноваційної платформи є головна, рельєфно позначена мета, здатна оптимально об'єднати інтереси різних груп населення. Політична програма лідера повинна бути сильно мотивована, здатна давати чітку відповідь виборцю: які переваги, економічні, соціальні і духовні блага знаходить він особисто, його родина, колектив у випадку успішного здійснення платформи лідера.

Мислення лідера повинно випереджувати сучасний рівень суспільної думки, передбачати хід політичних подій, тобто має бути наявна здатність до стратегічно зорієнтованої й тактично вираженої діяльності, до подолання спокуси отримання хвилиної вигоди. Недарма американці люблять повторювати, що лідером є той, хто знає, чого забажає нація через рік.

Третьою найважливішою рисою повинна бути політична інформованість еліти. Політична інформованість описує стан і чекання різних соціальних груп і інститутів, завдяки яким можна судити про тенденції розвитку їх взаємин між

собою, з державою і різними суспільними інститутами. Політична інформація повинна служити насамперед тому, щоб не пропустити зіткнення інтересів соціальних груп, регіонів, націй і держав у цілому.

Четверта найважливіша риса – лексикон політичного лідера. Сучасний професійний лексикон політичних лідерів перенасичений термінами, без глибокого їх розуміння. В західних країнах швидко розвивається наука – герменевтика, за допомогою якої аналізується мова, формується термінологічний багаж політичних лідерів. У нас це поки що на самому початку розвитку, тому треба, використовуючи досвід інших вчених, коректувати лексикон, роблячи його і яскравим, і зрозумілим, і інтелектуальним одночасно.

П'ята риса – почуття політичного часу. У минулому столітті політологи вважали головною рисою лідера його здатність відчувати політичний час. Виразалось це простою формулою: “Бути політиком – означає вчасно вживати заходи”. Досвід дев'ятнадцятого століття показав, що компроміс – цар політики – дуже примхлива істота. Лідер, що йде на компроміс раніше призначеного часу, втрачає авторитет. Лідер, який йде на компроміс із запізненням, – втрачає ініціативу і може потерпіти поразку.

Тому перші позиції займають ті лідери, що гостро відчують хід політичного часу і все роблять вчасно. Дорого коштує політичному лідеру не відчувати зміни політичних умов, кон'юнктури, до яких він уже не в змозі пристосуватися, він стає або посміховиськом, або нещастям для своєї групи, партії, країни.

Отже, політичні еліти і політичні лідери – сфера делікатна і тонка. В ній легко порушити міру, зірватися в межу невдач, навіть упасти в крайнощі – чи надмірно перебільшити роль лідера, чи серйозно недооцінити лідера, його можливості, здібності. Тут багато чого залежить і від безпосереднього оточення, кола помічників, експертів, консультантів тощо. Природно, що кожний повинен грати свою роль і не піддаватися спокусам політики і влади.

Перехід від демократизації політичного життя зовсім ще не застраховує від можливості опуститися до культу особистості. Ми знаємо, що багато чому навчив нас культ особистості. Але важко сказати, що всі висновки зроблено, що всі уроки проаналізовано.

Однак позитивна соціальна і політична результативність діяльності політичної еліти

можлива при оптимальному гармонійному з'єднанні політичних обов'язків, моральних установок і справедливої діяльності еліти. Дотримання балансу політичних і моральних критеріїв дозволяє уникнути корупції в політиці. А поки моральні і духовні цінності не є актуальною темою в політиці нашої країни, сподіваємось, що хоч на перспективу гіперморалізм в еліті буде загрожувати українському суспільству.

Література

1. Пушкарева Г.В. Власть как социальный институт // Социально-политический журнал. – 1995. – Вып. 2. – С. 84-87.
2. Кормич Л.І. Владні відносини в аспекті удоскона-

- лення системи політичних інститутів в Україні // Інтелігенція і влада: Збірник наукових праць. – Одеса: Астропринт, 2002. – Вип. 1. – Ч. 1. – С. 224-228.
3. Основы политической науки. Ч.1. – М.: Общество “Знание” России, 1993. – С. 102-104.
 4. Василенко С.Д. Інтелігенція і сучасне українське суспільство // Інтелігенція і влада: Збірник наукових праць. – Одеса: Астропринт, 2002. – Вип. 1. – Ч. 1. – С. 56-60.
 5. Афанасьев А.І., Василенко І.Л. Українська інтелігенція і її місія // Інтелігенція і влада: Збірник наукових праць. – Одеса: Астропринт, 2002. – Вип. 1. – Ч. 1. – С. 19-24.
 6. Наумкіна С.М., Чемякова С.В. Політична еліта як вирішальна сила соціальних перетворень // Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць. Вип. 9. – Одеса: Юридична література, 2000. – С. 165-169.

Надійшла до редколегії 11.10.2002 р.